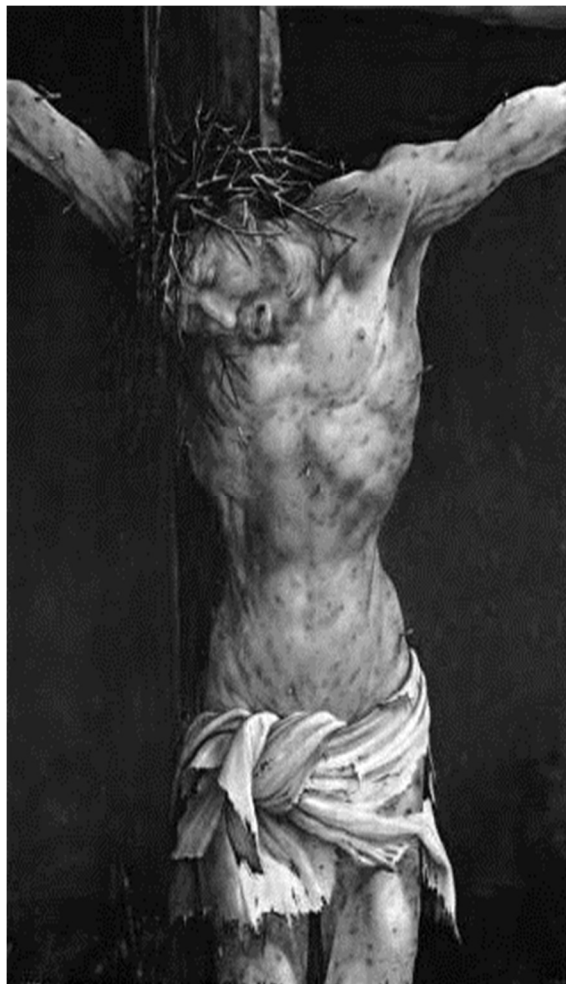

Bakk István PhS – Bakk Erzsébet PhS

A németalföldi remeték. Az ősi magyar Pálos-rend németországi jelenlétéről

1. kép Keresztre feszített Jézus. Matthias Grünewald (1480 k.-1528) Isenheimi oltár, részletek (1512-1515) Musée des Unterlinden, Colmar (Forrás: Szabó Attila: Művészettörténet képekben. A kezdetektől napjainkig, AKG, Kiadó Bp., 1997. 97. oldal 425. kép.)

Már 1328-ban XXII. János pápa újabb kiváltsága nyomán Szlavóniában, Dalmáciában és Isztriában is felépültek az ősi magyar Pálos-rendnek az újabb monostoraik is.¹⁰⁸A pálosok megtelepedtek Palesztinában, és felvették a kapcsolatot a német-alföldi remetékkel, akik szintén átvették a magyar pálosok szabályzatát.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Eggerer szerint 1244-ben csatlakoztak az ősi magyar Pálos-rendhez. „1244 villae de Dubicza ... Slavoniae, Croatiae, Dalmatiae ... Eggerer A.: Fragnem panis corvi... Viennae, 1663. p. 71.

Sok öreg és fiatal csatlakozott, később pedig valószínű, a közös imádságokra és érdemeikért,

fejedelmek, bárók több országban alapítottak monostort. Oltárat emeltek bennük Isten dicsőségére, és napról napra, mindenütt növekedett a keresztények áhítata, és a számuk egyre szaporodott.

A ruhájuk miatt az egyszerű nép fehér barátoknak hívja őket. Ha igaz az, hogy minden kultúra lelke a lélek kultúrája, akkor elgondolhatjuk, micsoda igazi értéket jelentett a középkor virágzásában a 170 magyar pálos kolostor. Jelentett ugyanannyi tűzhelyet az istenszeretet melegének, jelentette a nemzet építő erőinek forrását. A keresztény lelkiség csodálatos kisugárzását hirdetik a Horvát-, Szlavón-, Dalmátországek, Isztria, Lengyelország, Litvánia, Oroszország, Poroszország, Szilézia, Morva- és Csehország, Ausztria, Portugália, Franciaország, Itália, Spanyolország, Németország, Szentföld és Amerika pálos kolostorai.

Az egyetlen szerzetesrend az Egyházban, melynek feje és középpontja nem Rómában, hanem hazánkban volt... *A Regnum Marianum dicsőséges múltjának imádságos hajlékai az ősi magyar Pálos-rend.*

Ma már jól tudjuk, hogy 1382-ben 16 magyar pálos szerzetes indult el Márianosztráról Lengyelországba, hogy ott beindítsák az ősi magyar Pálos-rendet és egyben a kegyhely gondozását. Ez lesz később a híres Jasna Góra-i kolostor (Fényes Hegy). Sőt tudjuk azt is, hogy 60 évvel korábban alakultak meg a

¹⁰⁹ 1328-ban XXII. János pápa újabb kiváltságokkal ruházta fel a rendet.

németalföldi remetéből a német tartományai az ősi magyar Pálos-rendnek a lengyel alapítás előtt.

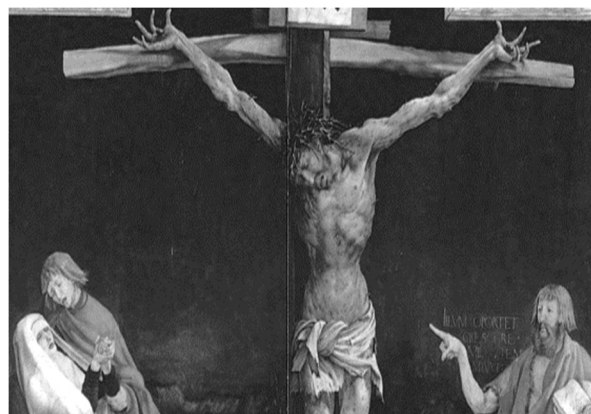
A 8. pontban: A kolostoralapításra vonatkozóan. „Kolostoralapításra új helyet csak akkor szabad elfogadni, ha azt az idő szerinti hivatalban levő Rendfőnök, vagy annak a tartománynak, ahová a hely tartozik, tartományi főnöke meglátogatta és érett megfontolással alkalmasnak találta. Kolostort csak akkor alapítsanak, ha ésszerűen feltételezhető, hogy a Testvérek megfelelő lakása és megélhetése vagy a kolostor saját bevételeiből, vagy a szokásos adományokból, vagy egyéb módon biztosítva van. A kolostorok alapításához ezen felül az Apostoli Szentszék és a hely illetékes Főpásztorának írott engedélye is szükséges.”

A 9. pontban: A templomokra és építményekre vonatkozó rendelet. „A templomaink és kolostoraink építményei olyanok legyenek, hogy azok az intézményünkhöz illő szerzetesi szerénységnek és illendőségnek megfeleljenek.”¹¹⁰ A 3. fejezet tartalmazza az újonc kolostorokra vonatkozó rendelkezéseket. A 10. pontban: Az újonc kolostorokról.

„Az újonckolostorok legyenek távol mindattól, ami az újoncokat az isteni dolgokba való elmélyedésben veszélyeztethetné, vagy lelkük nyugalmaát megzavarhatná.” A 11. pontban: Az újonc kolostorok helyére vonatkozik a következő megállapítás. „Éppen ezért, az újonc kolostor helyét egy, a várostól kissé távolabb fekvő, nagyobb kolostorban jelöljék ki, ha csak a Rendfőnök és a Rendi Tanács ésszerű okokból másként nem dönt. Megtiltjuk azonban, hogy ebben a kolostorban akár a Rend-, akár a Tartományfőnöknek állandó tartózkodási helye legyen, vagy abban tanulmányokat folytassanak, vagy gyakran vendégeket fogad-

janak.” A 12. pontban: Az újonc kolostor perjelére vonatkozóan: „A Rendfőnök gondoskodjék arról, hogy az újonc kolostor perjele azokból kerüljön ki, akik előzőleg a Rendben, mint újoncmesterek, dicséretes munkát végeztek. A perjel pedig ne felejtse el, hogy a kolostor fegyelme érdekében neki is serénykedni kell.”

Az első forrás, ami remete Szent Pál zsolozsmáját említi először, egy grünewaldi kézirat. Kaspar Elm tanulmánya, az egykoron a grünewaldi pálos kolostorból származó és jelenleg a lavanthali Szent Pál kolostor könyvtárában található kódex, amely az eddigi ismereteink szerint a legrégebbi pálos alkotású konstitúciót is tartalmazza. A kódexben 53 rubrikát tartalmaz a kézirat. E munkának keltezését 1356-1381 közzéteszi Kaspar Elm. A liturgiákra vonatkozó rubrikák a következők:

2. kép. Keresztre feszített Jézus. Matthias Grünewald (1480 k. -1528) Isenheimi oltár, részletek (1512-1515) Musée des Unterlinden, Colmar (Forrás: Szabó Attila: Művészettörténet képekben. A kezdetektől napjainkig, AKG, Kiadó Bp., 1997. 97. oldal 424. kép.)

A divinum officium egységes végzéséről, fol. 134., A mi legszentebb atyáinknak, Ágostonnak és első remete Pálnak ünnepeiről, fol. 135., Úgymint: „Mindegyik prior leíratassa ezeket a históriákat egy kötetbe. Szent Ágoston históriáját az ő átvitelének történetével együtt, Szent Pál első remete históriáját az ő átvitelével, Mária visitatiojának históriáját

¹¹⁰ Első Remete Szent Pál Rendje Testvéreinek Konstitúciója: Első Remete Szent Pál Rendjének konstitúciója, melyet Őzsentsége, a mi Urunk XI. Pius pápa jóváhagyott és megerősített az Úr 1930. évében. Előzményként a Rend konstitúcióját VIII. Orbán pápa 1643-ban megerősítette, és a 1644-ben

tartott Rendi Nagykáptalan elfogadta, később 1974-ben javításokkal újra kiadták. Megjegyzés: „Az írni tudást és a könyvtárak gyarapodását nagyban segítette az a kötelezettség, mely szerint a szerzetesi fogadalom letételekor minden novícusnak egy saját kezűleg másolt könyvet kellett adományoznia az őt befogadó kolostornak.”

más lejegyzett históriákkal. Egy testvér se végezze a órákat egyedül, mindig kórusban, másokkal együtt.”

135. fólióról a 15. pontban az alábbi rendelkezés: „*Elrendeljük, hogy a mi szent atyáinknak, tudniillik Sz. Ágoston doktornak, kinek regulája alatt az Úrnak katonáskodunk, és Szent Pál első remetének, mi legelsőbbünknek, akinek méltatlan és érdemtelen utódai és követői vagyunk, ünnepeket bírjunk, az egyes napok fölött, hacsak nem akadályozza nagy ünnep, vagy advent, vagy nagyböjt, vagy bármi más idő, ezekről a mi atyáinkról antifónákkal és kollektákkal vesperásokban és laudésekben kommemorációt végezzünk.*”

A rend szabályzata rendelkezik először a két legjelentősebb védőszent megünnepléséről, majd ezek ünnepeinek, illetve (mivel itt a "hystoria" kifejezés a szent zsolozsmáját jelenti) a zsolozsmáknak külön könyvbe való leírásáról.

Szent Ágoston históriáját az ő átvitelének történetével együtt, Szent Pál első remete históriáját az ő átvitelével,¹¹¹Mária¹¹² visitatiojának históriáját más lejegyzett históriákkal. (Török József).

Az istentisztelet fő részei: szentmise és a zsolozsma. E két fő rész meghatározta a Pálosrend életét. A szentmise végzése, a nyugati Egyház liturgiája ezen a ponton a legegységesebb. Az áldozatbemutatásban való megegyezés a pálosok előtt is lényeges szempont volt. Mégis találunk néhány rájuk jellemző imádságot, melyeket a mise bevezetéseként végeztek.

Grünewald híres isenheimi oltár készítője Grünewald Matthias¹¹³ élete és származása majdnem ismeretlen, de az ősi magyar Pálosrend kapcsolata bizonyítást nyert abban a

tényben, hogy magyar pálos festő a művész. Azt is biztosan láthatjuk a képen, hogy a Krisztus testét ábrázoló festő pontosan tudta, hogy az éles szerszám barbár módon sebesítette fel Jézus Szent Testét.

A rómaiak által használt korbács végein a visszacsapódó ólomgolyók szinte a test minden részét felszakították. Milyen leírásból ismerte Krisztus szenvedéstörténetét a festő?

Pál és Antal remetének ábrázolásait a pálosok templomaiban gyakran felfedezhetjük. A két idős remete ülve vagy állva beszélget a barlangjában, melyben forrás és előtte pálmafa van, és egy holló hoz nekik kenyeret, így: M. Grünewald, Isenheim-i oltár, Colmar, a temetésénél segítő két oroszlán, a pálmafa és a kenyeret hozó holló. Szakadozott, alkalmanként háncsból való ruhákba öltözött férfiak gyakran botra támaszkodva (Budapest. Egyetemi templom homlokzata.)

3. kép Szent Anna (?) (Forrás: Matthias Grünewald: Isenheimi oltár)

Tehát a Duna- és Rajna-mente és a mai Németország területén élők szerzete 1328-tól csatlakoztak a magyar rendhez. A magyar Pálosrend 1340-től jelen van még nagyobb mér-

¹¹¹Bakk István - Bakk Erzsébet - Gyárfás Ágnes - Juhász Miklós - Kovács Bea - Kovács Balázs: Pálosok a történelemben, Traditio 2. Bp., 2013. 91-106, 107-122, 145-154 p.

¹¹² Bakk István - Bakk Erzsébet. A magyar Pálos-rend a Nagyboldogasszony védelmében http://epa.oszk.hu/02300/02387/00006/pdf/C5%90si%20Gy%C3%B6k%C3%A9r_2011_3_026-045.pdf

¹¹³ Grünewaldi híres isenheimi oltára. Grünewald Matthias (Aschaffenburg 1470 körül – 1529). Neve kitalált, élete majdnem ismeretlen. Minden hátra hagyott rajzai, töredékei becsesek és világhíre tettek szert. „A képen látható Kálváriájának megrázó ereje a német misztikuson is túlszert.” In: Művészeti Lexikon.

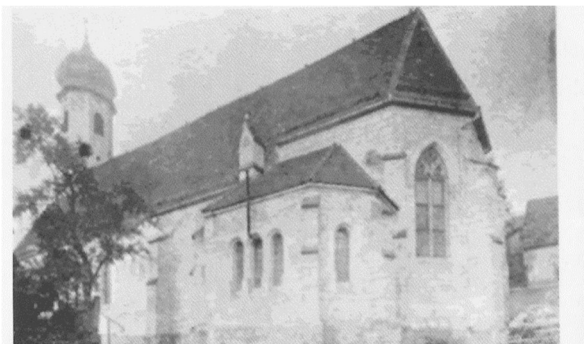
tékben a német területen, nevezetesen az *andenhauseni*, *hallei*, *áwéi*, és a *baseli* kolostorok is a megalakulásuk nyomán elfogadták magyar Pálos-rend szervezetét és életmódját. Az új tartomány így gyors fejlődésnek indult.

Rövidesen Miklós¹¹⁴ rendfőnök is a német fejedelem segítségével több kolostorokat alapított, mint például a *lagnauit*, a *tannheimit*, és *aschwöbisch* Hall közelében és a *pasleit*, szám szerint tizenhatot.

A Rajna vidékén a baseli, constanci és a strassburgi megyék területén éltek még remeték. Amikor I. Péter (1336)¹¹⁵ kormányozta a pálosok szerzetét, a német területről két követet küldtek (Rudolf Mezeller, Hermann Tennebach rendtársakat) a Szent Lőrinc-i főmonostorban tartott egyetemes káptalanra, hogy ott a szerzeti szabályokat, a rend nevének felvételét, remete Szent Pál szervezetébe való belépésüket jóváhagyassák a rendi konstitúció szerint és kérjék, hogy továbbiakat alapíthassanak. 1341-ben már Miklósnak, a rend kormányzójának 16 monostorról tesznek jelentést, és továbbiakat alapítanak. Kisbán Emil szerint a XIV. században alapított 109 kolostoruk a következő képpen oszlott meg. Hazánk területein 64 és Erdélyben 3, Szlavóniában 8, Lengyelországban 2, Sziléziában 1, Németországban 16 és Portugáliában 15.¹¹⁶

III. Péter (1376-)¹¹⁷ rendfőnök elsőnek maga rendszeresítette a vizitátorokat Német-, Szlavón-, Horvátországban. 22 konventje és több háza lett a rendnek, melyeknek egy része azonban a reformáció idejében Gusztáv Adolf svéd király seregeinek esett áldozatul. Ekkor sérül meg a Fájdalmas Szűzet ábrázoló szob-

ráról híres grünwaldi zárándokhely is. A harmincéves háborúban, sajnos, a kolostorok egy része erősen sérül, vagy néhol áldozatul is esik. De az életképes tartomány az 1600-as évek végére kiheverte a pusztításokat.

4. kép. Rohrhaldeni pálos kolostor. (Forrás: Magyar Pálosok I. Pálos emléknep a Pálos Rend teljes körű pápai jóváhagyásának 700. évfordulóján 2008. december 13. Bp., 2009. MVSZ, 112. oldal, 24 ábra).

5. kép. Inshoim (Forrás: képeslap)

A németországi pálos kolostorok a magyarországi központhoz tartoztak: a *Bonndorf*, (Németország, Schwarzwald környéke) 1402-1786 (Szent Péter és Pál), a *Grünwald*, (Németország, Baden környéke) 1328-1786, a *Langnau*, (Németország, Württemberg tartomány) 1405-1786, a *Rohrhalden*, (Németország, Württemberg tartomány) 1342-1786, a *Tannheim*, (Németország, Baden környéke)

¹¹⁴ 1341-ben Miklós pálos rendfőnök, a német fejedelem segítségével Németországban és Svábföldön is több kolostort alapított, mint pl. a *lagnauit*, *tannheimit*, *pasleit*, számszerint 16-ot. Miklós I. (rendfőnök) 1330-1335 és 1341-1344; Miklós II. (rendfőnök) 1353-, Miklós III. (rendfőnök) 1381-1387; Miklós IV. (rendfőnök) 1500-

¹¹⁵ 1336: I. Péter, 1345: I. Péter másodsor, 1367: II. Péter, 1376: III. Péter, 1418: IV. Péter, 1468: V. Péter, 1488.: Zalánkeméni VI. Péter, Zalánkeméni 1496.: VI. Péter másodsor, 1563: VII. Péter, 1571: VIII. Péter. Megjegyzés Az

1336-ban megválasztott Péter rendfőnököt önálló tanulmányban dolgozzuk fel. Bak Péter prior Kalodva perjele azonos-e a rendfőnök I. Péterrel és egyben feltárjuk Kalodva és Diósgyőr ősi magyar pálos kolostorainak kapcsolatát.

¹¹⁶ U. o.

¹¹⁷ 1336: I. Péter, 1345: I. Péter másodsor, 1367: II. Péter, 1376: III. Péter, 1418: IV. Péter, 1468: V. Péter, 1488.: Zalánkeméni VI. Péter, Zalánkeméni 1496.: VI. Péter másodsor, 1563: VII. Péter, 1571: VIII. Péter

1353-1786. Ma már azt is tudjuk, hogy a német kolostorok mindvégig kitartottak a magyar rend mellett egészen az ősi Pálos-rend megszűntéséig, azaz 1786-ig.

FACULTAS
REVERENDISSIMI
PATRIS GENERALIS.

Cum *Annalium Eremiticorum Ordinis Fratrum Eremitarum Sancti Pauli primi Eremitae Volumen Secundum*, per Reverendum Patrem Nicolaum Benger, prælibati Ordinis Definitorem Generalem, & SS. Theologiæ Doctorem concinnatum, duo Theologi ejusdem Ordinis, quibus commissum fuit, recognoverint, & posse in lucem dari probaverint; Nos ut typis mandetur, si iis, ad quos spectat, videbitur, præsentibus facultatem in Domino concedimus. **MARIÆ-THALL** die vigesima quarta Augusti. Annò 1742.

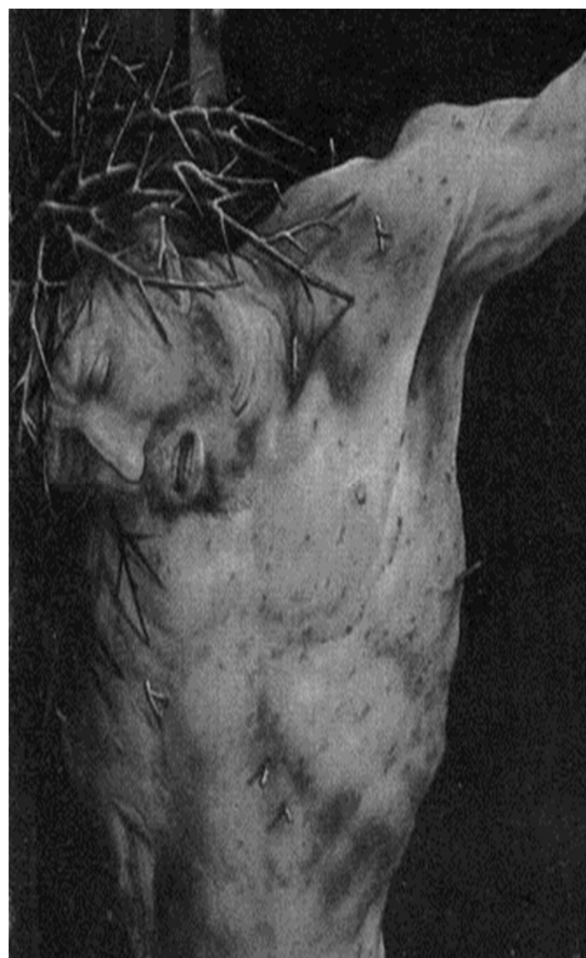

Fr. Andreas Mufar, Ordinis
S. Pauli primi Eremitæ Prior
Generalis indignus. mp.

6. kép. N. Benger rendtörténeti munkája. Forrás: *Annalium...Pozsony, 1742.*

Az előbb említettekből látható, hogy a pálos szerzetesség követése magyar jelenség lett. Vonzó ereje idegen országok fiait is követésre biztatta. Tudjuk, hogy Portugáliában és Németország egyes részein már korai időktől éltek remeték. Ma már azt is tudjuk, hogy Miklós rendfőnök komoly erőfeszítéseket tesz a Duna és Rajna menti területeken a kolostorok alapításra. Sőt kimondottan az *Andenhausen*, *hallei* és *baseli* kolostorok alapítása az ő nevéhez fűződik. Ezeknek a kolostoroknak a lakóival a kezdetől fogva elfogadtatta a magyar rend szervezetét és életmódját. Majd rögzítette - 4 év¹¹⁸ múlva hazatérve véglegesítette a német tartomány e részét is - csatlakoztatva a magyar rendhez.

¹¹⁸ Itt természetesen nem a rendfőnöki négy évi időtartalomról van szó. mert IV. Jenő pápa (1441-1444) rendelte el a rendfőnök négyévi időtartamát. In: Eggerer A.: *Fragmen panis corvi...* p. 205. Lásd még: XXII. János, XI. Gergely, IV. Jenő, II. Gyula, VI. Kelemen, V. Orbán stb. bulláit. Átíró, megerősítő oklevél: 1343. július 17-én (venioni XIV Cal. Augusti.)

7. kép. Keresztre feszített Jézus. Matthias Grünewald (1480 k. -1528) Isenheimi oltár, részletek (1512-1515) Musée des Unterlinden, Colmar (Forrás: Szabó Attila: *Művészettörténet képekben. A kezdetektől napjainkig.* AKG, Kiadó Bp., 1997. 97. oldal)

8. kép. Kép a Passió c. filmből.

VI. Kelemen pápa átírja és megerősíti a XXII. János pápa által Remete Szent Pál Magyarországon élő tanítványainak adott és 1319. november 6-án kelt kiváltságlevelét. VIII. Orbán pápa átírja ezt 1623. évi bullájában, mely a fenti jelzet alatt 1754. évi hiteles másolatban van meg. DL 25782.

További eredményes munkája nyomán a Rajna vidéki kolostorok, valamint a *strassburgi, baseli* és a *konstanzi* egyházmegyék területén létesültek már 1340-ben tartott Szentlőrinci nagykáptalanon részt vettek. Még I. Péter (1336-) volt a rendfőnök, amikor a nagykáptalan tagjaival együtt ünnepélyes külsőségek mellett vette fel, mint rajnai tartományt a magyar ősi pálos rendjébe, a pápától szerzett minden rendi jog és privilegium részeseivé tette őket. *Mezeller* Rudolfnak, akinek székhelyül az *áwéi* azaz Sulz város melletti monostort választotta ki, Péter rendfőnök megengedte a német tartománynak, hogy maguk közül provinciálist¹¹⁹ is válasszanak, akit hivatalában a magyarországi nagykáptalan erősíti meg.

1345-ben ismét Péter lett a rendfőnök, azaz a prior generális, s mint ilyen ismét meglátogatta a fejlődő német pálos tartományt, aki ekkor örömmel látta, hogy az ott megindult szerzetesi élet szép fejlődést mutat. Gyöngyösi Gergely könyvéből ma már megismerhetjük a rendfőnök feladatait és kötelezettségeit is.¹²⁰

¹¹⁹Dajbukát Gergely: A Magyar Országos Levéltár fond- és állagjegyzéke 2. rész: Q-X szekciók és a mutatók (A Magyar Állami Levéltárak fond jegyzéke I. Budapest, 1959); Sinkovics István - Felhő Ibolya: Pénzügyigazgatási levéltárak (Levéltári alaplétárak I. Országos Levéltár 2. 1952); Borsa Iván: Ausztriai levéltári anyagról készült mikrofilmek az Országos Levéltár Filmtárában 1960. január 1-én: Repertórium (Levéltári leltárak 11. Budapest, 1960)

¹²⁰1528-ban a következő munkákat írta Gyöngyösi Gergely, a rend generálisa: a) *Commentaria in antiquas ordinis constitutiones*, b) *Chronicon ordinis*; nyomtatásban nem jelent meg, de több kéziratban példányban ismeretes; c) *Breviloquia de profectibus et defectibus religiosorum, dedicata p. Stephano Bakk generali pro tunc concionatori existenti*, d) *Directorium fratrum officialium ordinis, dum erat prior Romae in Monte Coelio, dedicatum Bernardo episcopo Sabinensi et cardinali s. crucis*. Művének keletkezéséről maga Gyöngyösi az előszavában feljegyezte, hogy feldolgozta a rendi birtokokra vonatkozó oklevelek adatait, elsősorban Dombrói Márk szlavóniai vikárius gyűjtését, a rendi szabályzatok, a káptalani határozatok gyűjteményét. Igyekezett elődei munkáját még teljesebbé, hitelesebbé tenni, és ezért maga is kutatott magyar, szlavón és német kolostorok leveles szekrényeiben, ládáiban. Azok tartalmáról kivonatokat, inventáriumokat készített. Használta a rendi „instrumenta litteraria” mellett még a szóbeli hagyományt, az anekdotákat is. Az egész *Vitae fratrum* összeszerkesztéséhez, amint a címben is jelezte, az életrajzi formát, a

9. kép. Matthias Grünewald (1480 k. -1528) Isenheimi oltár, részletek (1512-1515) Musée des Unterlinden, Colmar (Forrás: Szabó Attila: Művészettörténet képekben. A kezdetektől napjainkig, AKG, Kiadó Bp., 1997. 97. oldal 424. kép.)

10. kép. Matthias Grünewald: Isenheimi oltár (Forrás: Internet)

rend főnökeinek sorra való bemutatását választotta. Mellettük azonban megemlített mindenkit, aki valamiképpen a tudományban, a rendi életben kitűnt. Így kerültek a *Vitae Fratrum* rendjének nevezetes írói is, a rendalapító *Frater Eusebius* („... scribebat libros”), *Warsányi István* („... distichon super fundatione Monasterii S. Crucis Pilisiensis”), a magyar nyelvű bibliafordító, *Báthori László* („... tota Biblia, et multorum sanctorum vitas Hungarice conscripsit”), a Máttyás humanistái között is forgolódo *Michael Pannonius*, a beszédgyűjteményt író *Szombathelyi Tamás* („... Propiriis manibus scripsit sermones populares”), *Hadnagy Bálint* (*Frater Valentinus*, „... dictabat varios sermones”), *Jacobus de Segeto* (talán *Szegedi Jakab*, edidit multos sermones de tempore et de sanctis, exposuit psalterium”), az anyanyelvén verselő és sokak által idézett *Csanádi Albert* (levelét idézi: „... Dictaueram mihi ante duos annos duoshymnos ... Dictaui etiam totum seriem passionis Domini rithmico stilo in vulgari”), a krakkói egyetemen tanult *Stephanus Bakk*] („vitamsancti Patris nostri..., de Beatissima Virgine Maria, defuncto rege Stephano ... tam elegiaco, quam saphico carmine edidit elegantissime”). A végén még önmagáról is röviden megemlékezik. A későbbi európai historia litteraria-irodalom valóban leginkább csak az övét, a *Canticacanticorum*hoz írt, a XVI. században Párizsban kétszer is kinyomtatott (1541, 1571) kommentárját tartotta számon. In: *Bakk István - Bakk Erzsébet: A magyar Pálos Rend oktatási irodalmi életének története, szerk., Gyárfás Ágnes, Miskolc: MBE, 2014. p. 564.*

11. kép. P. Árva Vince atya (Csaba testvér) az ősi magyar pálos szerzetes. (Forrás: Magyar teológia oldala)

Az új tartomány rendházainak száma gyorsan növekedett. A század végére már 16 nagyobb kolostoruk volt, Benger Miklós¹²¹ szerint pedig 20 konventjük és több házuk volt. Gyöngyösi szerint különösen a *langnau*, *andenhausen* (hanhaysoni), *hallei* (suesvishalli) és a *baseli* (paslei) kolostorok emelkedtek nagyobb jelentőségre. Orosz Ferenc szerint pedig „*rorhaldei*”¹²² kolostor”. Továbbá N. Benger említ Chronotaxisban¹²³ több kolostort, így az *andenhausenit* (1341 körül) és az *argenhartit* (Argenthal, 1359) az *aweit*, mint a vikárius székhelyét. Sőt a *blumenstabil* (Blumenthal), a *donnersbergit* (Donnersberg) az *engenthalit* (in valle Stauffensi), a *goldbachit* (Hallan és Waldenburg között) 1382-től már működőnek írja a pálosok történetének írója; *gundelsbachit*, a *kaiserstuhlit* (Konstanzi egyházmegye), a *kirnhaldit* (Konstanzi egyházmegye); Würtenberg hercegség területén a *Rubra Domust* (Rothenhaus), a *sulzit* és a *tennbachit*. A fájdalmas szüzet ábrázoló szobra miatt híres grünwaldi kolostor pedig már régen búcsújáró hely lett. Az 1408-ban alapított *mainspachi* is kiemelkedő volt az ősi magyar pálos kolostorok között.

¹²¹ A rendtörténetírás terén számosan ténykedtek, Bálint atya, Gyöngyösi Gergely, Dombroói Márk munkáját folytatta Eggerer Endre bécsújhelyi szerzetes, aki 1663-ig jegyezte a rendi krónikát, és Benger Miklós 1727-ig.

¹²² rohrhaldeni

12. kép. Remete Szent Pál és Remete Szent Antal találkozás (Falikép)

Az ősi magyar Pálos-rend konventi központjait az 1700-as években a következő monastorok képezték: *Mária-völgyi*, *elefánti*, *újhelyi*, *bondorffi*, *pápai*, *pesti*, *nagyszombati*, *szakolcai*, *nisideri*, *terebesi*, *vranovai*, *kés-márki*, és *pécsi*.

Volueminis II. Liber II.

In eadem Hungariae Provincia R. P. Emericus Bakay XII. 487
Prior Felthienensis folicitá curá, & assiduá industriá providens. Primi lap-
re fidei credito Conventui cupiens, materialium & sumptuum
nervum collegerat, & novi Monasterii aedificium (cum ha-
ctenus exiguum Patres habuissent inhabitandi commodita-
tem) hoc anno assumpsit extruendum, jahtë die 24. Maii
primó lapide pro novo tractu meridiem respiciente. Ubi in-
ter diversas Sanctorum Reliquias recondita est particula ex
ossibus S. Sebastiani, & lamina B. V. Czeftochovienensis ima-
go. Ejusdemque tractus fundamenta hoc eodem anno su-
pra terram notabiliter eduxit, nullius nisi Divinó ex puris
economis; & industrialibus proventibus collectó subsidio
adjutus.

In Provincia Croatiae Illustrissimus ac Reverendissimus XIII.

13. kép. Részlet a könyvből „a Bakay Imre (pesti prior) a későbbi pesti konvent felépítőjének az 1715-ben erre az ünnepélyes eseményre Mária képet a S. Sebastian festményét küldi az ősi magyar Pálos-rendnek...” vagyis ez a Fekete Madonna kép (Benger: *Annalium...*¹²⁴ 486-487. p.)

A német-horvát tartományt képviselik: *lepoglavai*, *bécsújhelyi*, *remetei*, *csáktornyai*, *uliminai*, *krumlovai*, *rannai*, *obozisti* (Csehországban) a *szveticai* (Crikvenica ma Horvátországban, Primorsko-goranska megyében). Crikvenicában található Horvátország legnagyobbkikötője. Neve a horvát crkva (= templom) főnévből való, és régi pálos templomára és kolostorára utal. A horvát tengerpart e vidékét csak a 8. században szállták meg a horvát törzsek.

Ezen terület birtokosai 450 évig a Frangepánok voltak.¹²⁵ A Dubranica folyó tor-

¹²³ „Chronotaxim monasteriorum ordinis s. Pauli primi eremitaе.”

¹²⁴ Kiadási év 1743. Pozsony

¹²⁵ A Frangepán és a Bakk család kapcsolatáról az új család-történeti munkánkban emlékezünk meg.

kolatánál épített, Szűz Mária Mennybemene-tele templomot 1412-ben adományozta Frangepán Miklós a pálosoknak, akik 1659-ben már felújították és bővítették. Természetesen a pálos kolostor köré épült ki a későbbi város, úgymint Lepoglaván. Nevezetessége a hófehérre meszelt saroktornyos Frangepán-kastély. Ma szálloda. A városka a 19. század végére a tengerpart egyik legfontosabb nyaralóhelyévé épült ki. Ma a régi isztriai és horvát-szlavón tartományok területén 3 kolostor van 7 szerzetessel és 3 növendékkel (Horvátország).

Rómában már 1350-ben is volt pálos kolostor, ahol a procurator generális lakott, akinek az volt a feladata, hogy a Szentszék és a prior generális között közvetítsen. VI. Sándor pápa megerősítette IV. Jenő bulláját, mely a rendtagok átlépését tiltja meg más rendekbe, a még szigorúbb rendbe léphetnek át, csak a pálosok a karthauziakhoz (1499).¹²⁶

A Mária-völgyi nagykáptalanon 1638-ban a német kolostorokból még több előjáró részt vett, és ezen a nagykáptalanon kérték, hogy a német tartományi rend tagjai közül a rend magyarországi intézetében tanulhassanak.¹²⁷

Továbbá több ízben is kérték a nagykáptalant, ennek okán is jutottak arra a döntésre, hogy Mária-völgyben,¹²⁸ pálos rendi egyetemet alapítson az ősi magyar Pálos-rend.¹²⁹

14. kép. Pálos templom, Bonndorf (Forrás: Magyar Pálosok I. Pálos emléknapi a Pálos Rend teljes körű pápai jóváhagyásának 700. évfordulóján 2008. december 13. Bp., 2009. MVSZ, 113. oldal, 26. ábra).

„Sváb-rajnai pálos tartomány állt az öt monostorból a langnau, rothaldei, bondorfi¹³⁰, grünwaldi (griedwaldi) és a thani székházból.” A grünwaldi jelentőségét pedig emelte az a tény, hogy 1692-ben Szent Lucidus vértanú földi maradványait, amelyeket egy római temetőből kiemelték, és a Szentszék engedélyével itt helyezték el véglegesen. A XVI. században Luther tanítványa Münzer Tamásnak a szereplése miatt kénytelenek voltak elhagyni a langnau kolostort, de a lázadás leverése után újra visszatérhettek az atyák a saját kolostorukba. Később a langnau prépostság lett (Lindau város közelében) 1732-ben újították fel, a XVII. században 18 szerzetes¹³¹ lakott állandóan benne. Ez volt a tartományfőnök székhelye és a rendi bölcseleti-teológiai tudományok állandó helye.

A rorhaldei kolostor is sok viszontagságon ment át. Rottenburg közelében, a (Neckár folyó mellett) 1358-ból is van adtunk. 1633-ban a lutheránus württembergi herceg üzte el a pálos atyákat, a templomukat lefoglalta és átadta az új hit képviselőinek, de már 1634-ben visszatértek a pálosok a lutheránusok távozása

¹²⁶ A. Eggerer: *Fragnum panis corvi* ... Bécs, 1663. p. 279.

¹²⁷ A pálosok Mária-völgyi egyeteméről. Lásd: Bakk István - Bakk Erzsébet: *A magyar Pálos Rend oktatási irodalmi életének története*, Miskolc: MBE, 2014. 250-253. p.

¹²⁸ Lásd: Schwarzenberg Frigyes máltai lovag, porosz, lucai, francia, szicíliai kintünetések birtokosa, alezredes: Károly, Edmund, Ferdinánd 5 | Bécs | 1845.08.21 | kegyúri jog - A 57 - Magyar Kancelláriai Levéltár - Libri regii - 67. kötet - 587. oldal - A 39 - Magyar Kancelláriai Levéltár - Acta generalia -

1845 - N°. 13352. - n.a. - Pozsony / Mária-völgye-Mariathal - 67.758 - pozsonyi káptalan.

¹²⁹ U. o.

¹³⁰ Lásd: A német kolostorokra vonatkozó N. Benger Chronotaxisát. - 1408-ban alapított in oppido Hercinae-t említi.

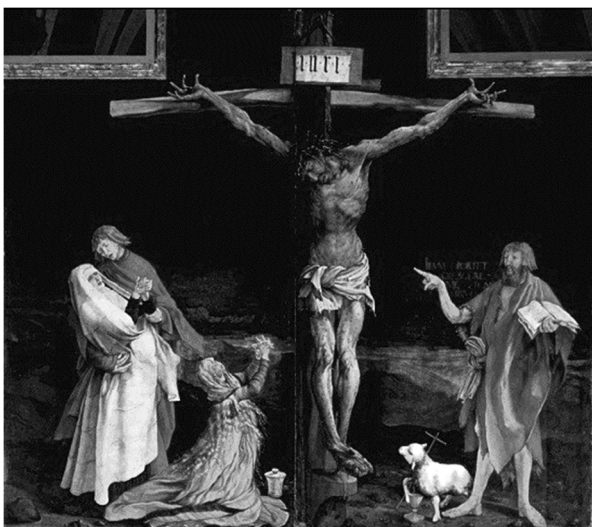
¹³¹ Kisbán szerint. Valószínű, sokkal több szerzetesről lehet itt szó, ha tartomány főnök székhelye és oktatási központ és prépostsággá lett.

után. Sőt, egy új novícius intézményt is létrehozottak és a Madonnájáról híres templomukat Scheible Ágoston költségén hozatták rendbe 1684-ben.

15. kép. Mariahilf-Passau kegytemplom és pálos kolostor. (Forrás: Magyar Pálosok I. Pálos emléknep a Pálos Rend teljes körű pápai jóváhagyásának 700. évfordulóján 2008. december 13. Bp., 2009. MVSZ, 112. oldal, 25 ábra).

16. kép. Grünewald híres isenheimi oltára. (Forrás: Matthias Grünewald (1480 k. -1528) Isenheimi oltár, részletek (1512-1515) Musée des Unterlinden, Colmar (Forrás: Szabó Attila: Művészettörténet képekben. A kezdetektől napjainkig, AKG, Kiadó Bp., 1997. 97. oldal 424. kép.)

A rorhaldei kolostor is sok viszontagságon ment át. Rottenburg közelében, a (Neckár folyó mellett) 1358-ból is van adtunk. 1633-ban a lutheránus württembergi herceg üzte el a pálos atyákat, a templomukat lefoglalta és átadta az új hit képviselőinek, de már 1634-ben visszatértek a pálosok a lutheránusok távozása után. Sőt, egy új novícius intézményt is létrehozottak és a Madonnájáról híres templomukat

Scheible Ágoston költségén hozatták rendbe 1684-ben.

A rend kiválóságai közül Hocberger Ciprián (†1653.) és Krempfl Rudolfot (†1732.) ide temették el. Willingen város közelében a fenyesek övezte Thanban már 1353-ban székházuk és templomuk volt a magyar ősi Pálos-rendnek.

Az asceteriuma¹³² arról is híres, hogy itt van a csodás eseményekben gazdag életű Boldog Kunó pálos silentáriusnak¹³³ a sírja. N. Benger a kortársak feljegyzéseire hivatkozva említi a szerzőket, hogy itt - halálos betegek nyerték vissza egészségüket¹³⁴

1757. április 3-án született Versegly Ferenc Szolnokon, bölcséleti doktor, szerzetes, költő és nyelvész, pálos tanár. 1759-62 között épült fel az esztergomi pálosok nagy háza.¹³⁵ Oratsek Ignác tervezte, aki a budai várpalota barokk átépítésének kivitelezője is volt.

Az 1760-as évektől kezdve az egyházi értelmiség legfiatalabb és legtehetségesebb képviselőinek is a tevékenységében újra egyértelműen a magyar nyelvű szépirodalom áll az előtérben.¹³⁶

A németországi tartomány a magyarországi ősi Pálos-rend központjával évszázadokon át igen meghitt viszonyban élt. 1758-ban német tartomány rendfőnöke *Luzan* Gergely terjedelmes iratot küldött a tartomány nevében a Szentszékhez. Kérése az volt, hogy a portugál kolostorok mintájára helyezték őket a helyi, vagyis az ő esetükben a konstanzi megyéspüspök fennhatósága alá. A dátum 1758-ban, azaz Mária Terézia¹³⁷ serege csatát nyert

¹³²A zarándokok fölmenetele v. följárása általában a dombra, ahol a zarándoklat fő célja (helye) van.

¹³³Silentes v. hallgató, így nevezeték magukat Pythagoras tanítványai is. A sacerdos-t, - istennek szentelt ember, pap - Benger ezt a megnevezést használja önmagára a rend történeti munkájában.

¹³⁴Benger hivatkozik Weissshabautra (1663-1673) és Kollerre (1704), akik a negyven év leforgása alatt 565 csodás eseményt fel B. Kunóról. (Benger i. m. p. 557.)

¹³⁵Erről önálló tanulmányban emlékezünk meg.

¹³⁶Nagy Lajos - Bónis György: A török kiűzetéstől a márciusi forradalomig. Budapest története III. Akadémia Kiadó, Bp. 1975.

¹³⁷Mária Terézia (1740-1780) csökkentti az egyházi ünnepek számát. A vasárnapokon kívül 16 ünnepnap marad meg. In: Királyok Könyve: Magyarország és Erdély királyai, királynői fejedelmi és kormányzói, Gyula: Officina Nova, 4 kiad. p. 171.

Szászországban, majd visszavonul Csehországba. 1759-ben az orosz-osztrák egyesült sereg Kunersdorfnál legyőzi a poroszokat. Már ekkor a Habsburg-Lotaringiai ház mindent elkövet, hogy tönkre tegye a magyar pálosokat, hiszen már tudjuk, hogy Fráter György halála miatt a Habsburgokat 150 évre kiátkozta a pápa. A nagy dráma előjátéka már megkezdődött. Vagyis bekapcsolja a frissen főnemességre jutott Eszterházyt a rend elleni tevékenységéhez.¹³⁸ Eszterházy László Pál¹³⁹ (Paulus II. Eszterházy 1769)¹⁴⁰ személyében is kiváló kiszolgáló személyt találtak a hatalmi törekvéshez a köznemesi családból származó, eredeti nevén *Eszterács* famíliában a Habsburg-Lotaringiaik.¹⁴¹

Mert Eszterházy Imre¹⁴² (pálos generális)¹⁴³ koronázza meg az apostoli Szent Koronával

Mária Teréziát.¹⁴⁴ Majd esztergomi érsek, Magyarország primása és m. kir. helytartósági tanácsos lett.

Meghalt 1745. dec. 6-án Pozsonyban. Azt, hogy ő koronázta meg Mária Teréziát¹⁴⁵ a törvénysértő magatartása a rendi jegyzőkönyvekben is tetten érhetőek. Rokona Eszterházy Pál László (kétszer megválasztott generális) tovább folytatja „áldásos” tevékenységét. Pedig tudjuk, hogy a nagykáptalan döntése nélkül nem lehetett eljárni a rendi ügyekben, ez is kimeríti a törvénysértő magatartást. A nagykáptalan döntése nélkül nem járhatott volna el Eszterházy az ősi magyar Pálos-rend ügyében. Nem hívja össze a nagykáptalant, hanem önhatalmúlag jár el a boldogtalan emlékü Kelemen pápánál¹⁴⁶ és visszaminősíteti a magyar ősi Pálos-rendet kontemplatívva,¹⁴⁷ mint egy előkészítve a rend felszámolását. Majd 1773-

¹³⁸ Meszlényi Antal: A magyar hercegprímások arcképsorozata (1707-1945) Bp., 1970. 50-75. p.; Schmith Nicolaus: Archiepiscopi Strigonienses compendio dati, Tyrnaviae, 1752. 150-158. p.; Karcusú Arzén: II. köt. 210-211.; Balanyi György: A szerzetesség története, Bp., 1923. 182. p.; Dolinay Gyula: Történelmi arcképcsarnok, Bp., 1897. 679-683. p.; Kisbán Emil: A magyar pálosrend története (1711-1786) II. köt. Bp., 1940. 11. 28. p. - Szluha György: Compendium ... Vác, 1804. 20. p.

¹³⁹ „1770-ben *Esterházy* László Pál generális perjel (a magyar Pálos-rend nagykáptalanjának összehívása nélkül) kérésére a boldogtalan emlékü XIV. Kelemen pápa a monasztikus rendek közé soroltatta a Pálos-rendet. Sőt 1770-ben a pápa *Eszterházy Pál kérésére* Migazzi Kristóf bécsi érseket és váci adminisztrátort nevezte ki rendfőnökké, aki azt kérte, hogy a megbízást a pesti pálosoknál vehesse át.”

¹⁴⁰ Holik József: A máriavölgyi kegyhely története (sokszorosított gépirat)

¹⁴¹ Eszterházy Pál (Eszterács a család eredeti neve) rendfőnök váci nagyprépost, c. püspök, majd pécsi püspök lett. Ő volt az első „generális infulatus”. Mint kiváló diplomata, igen jó szolgálatot tett Mária Teréziának. In: Kisbán Emil p. 240. Megjegyzés: A 400 évvel korábbi oklevélre hivatkozva minősítették monasztikus rendnek a pálosokat: „1393-ban IX. Bonifác pápa engedélyezi, hogy a Karhauzi-rend kiváltságaiban (kegyelemeiben) részesüljön a Pálos-rend!” Erről bővebben: Bakk István - Bakk Erzsébet: P. Árva Vince atya, az egyetlen magyar pálos emlékére, 23-34. p. In: Ősi gyökér, 2013. XLI. évf. 1-2. szám, 2013. január-február. In: <http://epa.oszk.hu/02300/02387/00003/pdf/>

Lásd még: Buzási János: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Bécs: A Birodalmi Levéltárak magyar vonatkozású iratai I. kötet: A Birodalmi Udvari Tanács és a Birodalmi Udvari Kancellária levéltára 1. rész (Levéltári leltárak 76. Budapest, 1979)

¹⁴² Eszterházy Imre (gróf, herceg) és Eszterházy László Pál ketten kivéztetik az ősi magyar Pálos-rendet. A grófságot és a hercegséget is Habsburgoktól kapja a család. Lásd még: Bélay Vilmos: Magyar kancelláriai levéltár: Repertórium (Levéltári leltárak 59. Budapest, 1973)

¹⁴³ Eszterházy Imre választókáptalanjának iratai elvesztek. (!) In: Kisbán Emil: A magyar Pálosrend története, 1940. p. 160. Megjegyzés: Azt már tudjuk, hogy másolatban is meg kellett lenni a nagykáptalan végzéseinek, mert ezeket minden perjel és a két kísérője megkapta a gyűlés. Ezeket a saját kolostorai-iban is le kellett másolni és archiválniuk azaz a levéltárakba elhelyezni rendi előírás volt. A két Eszterházy remeklést önálló tanulmányban is érdemes lenne feldolgozni az Acta Paulinorum V. pag 168 és a további kötetek alapján.

¹⁴⁴ Mária Terézia megkoronázása 1741. június 25-én. Megjegyzés: A magyar törvények szerint nő nem viselheti a Szent Koronát. Lásd erről: Bakk István: A Pálos Rend szerepe a magyar nemzet életében, avagy miért apostoli királyság Magyarország?

<http://www.youtube.com/watch?v=OC2w8Ibv4ho>, Lásd még: Bakk István: Miért apostoli királyság Magyarország? 1-2.

http://epa.oszk.hu/02300/02387/00030/pdf/EPA02387_osi_gyoker_2013_3_024-044.pdf

http://epa.oszk.hu/02300/02387/00031/pdf/EPA02387_osi_gyoker_2013_4_20-30.pdf

¹⁴⁵ Mária Terézia (1740-1780) csökkenti az egyházi ünnepek számát. A vasárnapokon kívül 16 ünnepnap marad meg. In: Királyok Könyve: Magyarország és Erdély királyai, királynői fejedelmi és kormányzói, Gyula: Officina Nova, 4 kiad. p. 171.

¹⁴⁶ XIV. Kelemen pápa (1769–1774) 1770-ben kelt bullájában a monasztikus rendek közé sorolta a Pálos-rendet, arra hivatkozva, hogy a Rend 1418-ban is részesült a karthauzi rend valamennyi privilégiumában, és így a rendet elhagyni akarók csak a karthauzi rendbe érthették fölvetelüket.

¹⁴⁷ A nem hasznos rendek közé kellett visszatorlasztani a magyar ősi Pálos-rendet, hogy így II. József (Kalapos) meg tudja szüntetni. Eszterházyak végjátékai az ősi magyar rend ellen megbocsájthatatlan bűn volt. Hiszen az ősi magyar pálos-rend az oktatással, pasztorációval és a gyógyítással is foglalkozott 1250-1786-ig. Sőt már 1802-ben írásában Eszterházy kétségbe vonta azt is, hogy Remete Szent Pál szent testét Magyarországra hozták. Lásd ebben a témában: Bakk István - Bakk Erzsébet - Gyárfás Ágnes - Juhász Miklós - Kovács Bea

ban XIV. Kelemen pápa a *Domus ac Redemptor* kezdetű bullájával feloszlatta a jezsuita rendet. 1773-ban a jezsuita rend felszámolása után a Habsburg Birodalom állami kiterjesztéseként most már egységesíthette, centralizálhatta a „közoktatást” egész Magyarországon.¹⁴⁸ Ennek eredményeként elkészítették a Ratio Educationist, azaz egységes központi tantervet, amelyet 1777. augusztus 22-én adtak ki. A Rend megtöretésének előjátékaként 1770-ben Esterházy László Pál generális perjel kérésére a monasztikus rendek közé soroltatta, hivatkozva IX. Bonifác pápa 1401. évi privilégiumára, amelyben a karthauziak özszes kiváltságában részesítette őket.¹⁴⁹ II. József (1780-90)¹⁵⁰ nem látta „hasznosnak” tevékenységüket. A jezsuiták feloszlata miatt boldogtalan emlékü XIV. Kelemen pápa (1769–1774) 1770-ben kelt bullájában a monasztikus rendek közé sorolta a Pálos-rendet, arra hivatkozva, hogy a Rend 1418-ban is részesült a karthauzi rend valamennyi privilégiumában és így a rendet elhagyni akarók csak a karthauzi rendbe kérhették fölvetelüket.

A jezsuita rend 1773-ban történt eltörlése utáni években Horvátországban a *pozsegai* és

a *varasdi*,¹⁵¹ Magyarországon az *ungvári, székesfehérvári, szakolcai, szatmári* és a *sáros-pataki* gimnáziumokat a pálosok vették át, és igyekeztek bizonyítani társadalmi hasznosságukat, vagyis a magyar Pálos-rend nem volt monasztikus rendek közé sorolható.

A pálosok, másokhoz hasonlóan jól érzékelték a jozefinizmus egyházpolitikájának előretörését már a névadója színre lépése előtt. Ennek lett a következménye még, hogy „VI. Pius pápa 1784. december 3-án pápai „*Apostolice Sedis Auctoritatis*” kezdetű brevével, melyet Szaniszló Ágoston lengyel király kérésére adott, leválasztotta az ősi magyar pálosok lengyel tartományát a Rend egészéről, kiemelve ezzel az általános generális hatóköre alól. Ily módon megalakult a lengyel Pálos Kongregáció,¹⁵² ennek lett a következménye az a sok üldöztetés és haláleset, amit a Pálos-rendnek el kellett szenvednie még a 1950-es években is,¹⁵³ sőt napjainkig ennek a döntésnek súlyos következményei itt vannak a magyar társadalomban.

Miért nem tudták visszaállítani az ősi magyar Pálos-rendet? Miért nem adta vissza a

- Kovács Balázs: Pálosok a történelemben, Traditio 2. Bp., 2013. 91-107, 145-154. p.

¹⁴⁸Lauschmann Gyula: Székesfehérvár története II. Közlemények Székesfehérvár történetéből. Székesfehérvár 1998.

¹⁴⁹„Esterházy Károly képes volt az egri gótikus székesegyházat leromboltatni...”. Lásd: Tóth Sándor kutatásait. Lásd még: Esterházy Pálnak adta át az ősi magyar Pálos-rend a nagy értékű javakat (Felsőelefánton) 1676-ban, hogy a teher kamatait fizeti. In: Kisbán Emil: A magyar Pálosrend története I. 1938. p. 282. Tehát visszatérve a már 1761-től (először) és 1769-től (másodsor) rendfőnök Esterházy nem tétlenkedik, így 1770-ben Esterházy László Pál generális perjel (a magyar Pálos-rend *Nagykáptalanjának összehívása nélkül*) kérésére a boldogtalan emlékü XIV. Kelemen pápa a monasztikus rendek közé soroltatta a Pálos-rendet. Megjegyzés: Nagykáptalan összehívása nélkül nem dönthetett rendi kérdésekben a generális.

Sőt 1770-ben a pápa *Esterházy Pál kérésére*, Migazzi Kristóf bécsi érseket és váci adminisztrátort nevezte ki rendfőnökké, aki azt kérte, hogy a megbízást a pesti pálosoknál vehesse át. Megjegyzés: Rendfőnök 1769: Esterházy László Pál (másodsor), 1761-1767: Esterházy László Pál (először). A több évig generális ebben az időben akkor 1761-1767-ig és 1769-1776-ig ezért is érdemes áttekinteni a pálos levéltári anyagokat ebben az időszakban, hogy a Pálos-rend dokumentumait ki(k) és milyen céllal kérték, ki ill. milyen dátum bejegyzések szerepelnek az iratokon (dokumentumokon).

¹⁵⁰ Megjegyzés: A kalapos király (II. József) már tudta, hogy a rend megszüntetését titokban kell elvégezni. Ezért 1786.

február 7-én éjjel a császáriak - hirtelen villámként csaptak le a pálosokra azért, hogy ne legyen idejük elrejteti azokat a tárgyakat úgymint Szentlőrincen, tették ezt - amelyeket évszázadokon keresztül gyűjtöttek össze. A magyar hívők által adományozott tárgyakat és értékeket és támogatásokat, iratokat. A magyar ősi Pálos-rendet támogató családok generációinak a jövőjét is elvették ezzel. Részadat a 37 magyar kolostornak ingóságából tíz millió forintnyi a szerzett javakból 23629 forint jövedelmet szereztek meg. 381 főből álló részint tanítói, részint lelkipásztorokból álló magyar pálosokat szűken kiszabott nyugdíjpenzzel alázták meg, amely nem biztosította az emberi sorsra méltó életet számukra. A pálos birtokokat először a Vallásalap kapta meg, majd kiosztotta a császár a hű emberei között. Ezzel megsemmisítették az építészeti múltunkat, (a gótikát, reneszánszt) mert nem érezték a sajátjuknak a múltnak ezen a darabjait sem. Természetesen a barokk építészet fontosságával magyarították ezt. Később a törökkel.

¹⁵¹Topusko vára (birtokosa a Pálos-rend) Várasd (Varazdin) In: Levéltári Közlemények, 43. (1972)

¹⁵²Juhász Miklós: Pálosok. Magyar rend vagy Lengyel rend? In: Bakk István - Bakk Erzsébet - Gyárfás Ágnes - Juhász Miklós - Kovács Bea - Kovács Balázs: Pálosok a történelemben, Traditio 2. Bp., 2013. 32-30. p.

¹⁵³Szabó Csaba: Egyháziügyi hangulat - jelentések, 1951, 1953. Bp., Osiris, BFL, 2000.p. 134. - Szabó Csaba: Egyháziügyi hangulat - jelentések, 1951, 1953. Bp., Osiris, BFL, 2000. 136-140. p.

Vallásalap a pálos birtokokat¹⁵⁴ a régi tulajdonosoknak?¹⁵⁵

Az ősi magyar Pálos-rend 1250-től 1789-ig több mint 500 év a nemzet életéből előbb nemzetségek, majd a családok összefogásának eredménye volt az ősi magyar Pálos-rendnek a működése, az oktatási, gyógyítási és pasztorációs tevékenysége, szigorú fegyelmezett-ség a nemesi nyugalom, a szerzetesi szabályok pontos betartása az emelkedett hittudományi életre való törekvés. A kor zagyva és olykor barbár viszonyai közt jó néhány évszázadon át valóságos mentsvárakká teszik a pálosok ezeket a kolostorokat. Az intő példájuk hatása azonban nemcsak szűk körre szorítkozik. A magyar nemzet megmaradásának egyik főpillére volt a magyar Pálos-rend. Így a valós történelem kutatóinak izgalmas feladatnak ígérkezne az a kérdés, hogy kik és milyen mértékben részesedtek az ősi magyar Pálos-rend birtokaiból. A pusztuló monostorokat a kapzsi főurak és főpapok foglalják le vagy a városok foglalják a birtokaik közé?

Visszatérve a német tartományra a Congregatio de Propaganda Fide a rend római procurator generálisnak, majd a rendfőnöknek adta ki véleményezésre a beadványt, Löderer György rendfőnök Luzan és néhány német pálos atyának a beadvány mögött meghúzódó intrikájára hamarosan rájött. Ebből a jelentésből láthatjuk, hogy öt konventből állt a német tartomány: a *rorhaldei*, *langnau*, *bondorffi*, *thani* és a *grünwaldi* rendházaikból, amelyekben kolostoronként 46 fogadalmas szerzetes élt. A tartomány adminisztrációs költségére is van adat, hogy a nagykáptalanokon való meg-

jelenő discretusainak költségét (14 napos utazás) személyenként könnyen tudják viselni. Végül a beadványnak az elvetéséről a konstitúciókra hivatkozva a Szentszéknek a német tartomány kérésének elvetését javasolta a generális Rósa III. Ferenc. (Mária-völgy 1759. április 21.) A Szentszék 1760 végén jóváhagyta a rendfőnök döntését. (Róma, 1760. november 8.) *Cavalchini* bíboros és *Bonacorzi* titkár aláírásával. Végül a két német szerzetes (*Luzan*, *Eyselin*) kiváltak a rendből és világi papként működtek tovább. A német atyák pedig rendre megjelentek a Mária-völgyi nagykáptalanokon, a rend főnökei pedig továbbra is járták a vizitációk fárasztó útját Németországban is.¹⁵⁶ Németországban, pedig addig küldték a vizitátorokat és a megbízottakat a rend nagy hasznára és erejének gyarapítására, amíg II. József megszüntette az ősi magyar Pálos-rendet.

A pálos kolostorok napjainkban, Németországban a lengyel Kongregáció vezetése alatt áll. 1981-ben a pálosok Németországban újra alakultak. Jelenleg ma 6 helyen található pálos kolostor. Mainburg (Diözese Regensburg 1981), Todtmoos (Erzdiözese Freiburg 1987), Erding (Erzdiözese München-Freising 1992), Regensburg (Diözese Regensburg 1994), St. Märgen (Erzdiözese Freiburg 1995), Passau (Diözese Passau 2002).

Érdekes kérdés lenne még megvizsgálni a Pauliner sör készítését és feldolgozását, a pálosok múltjának ezt a résztémát, miként maradt meg a német területen ez a magyar pálos különlegesség a pálos sör, ami eredetileg biztosan Hungaricum lenne.

¹⁵⁴Budapest főváros (1892-től székesfőváros) törvényhatósági bizottsága közgyűlési jegyzőkönyveinek adatbázisa - 1873-1949. 554. p.

¹⁵⁵Lásd erről: Csátka: "Conscriptio" 1806. október 12. Másolat példány, hozzákötött mellékletekkel. 102 eredeti szám. pag., latin. Hitelesítette a kamara vicearchivariusa. Beírt mellékletei között német és magyar nyelvűek is. "Conscriptio" úrbéres adatokkal, amelyet a pápai pálosok javairól készítettek, a rend feloszlata után a Vallásalapra szállt, ahonnan gróf Eszterházy Károly szerezte meg. Csátka elmúlása: Egyetlen helységből áll, a róla nevezett faluból, 1786-ban szállt a Val-

lássalapra, birtoktörténeti adatok. etc. - Maksay Ferenc: A Magyar Kamara Archívuma (Magyar Országos Levéltár kiadványai, I. Levéltári leltárak 8. Budapest, 1992); Lásd még: Felhő Ibolya - Buzási János - Nagy Lajos - Pap Gáborné: Az úrbéres birtokviszonyok Magyarországon Mária Terézia korában. Dunántúl (Budapest, 1970) In. Földesurak mutatója (493. oldal) - Magyar Eszter: Visegrád története, 1684-1756 (Pest Megyei Levéltári Füzetek 28. Budapest, 1998) 78, 85, 107, 259-260. p. Lásd még: Urbaria et Conscriptio adatait.

¹⁵⁶A német kiválási kísérletről: In: Acta Paulinorum, Tom VIII. (BEK = Budapesti Egyetemi Könyvtár)

17. kép. Béke kút (Forrás: Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. Budapest Gyűjtemény).

A magyar Pálos Rend szolgálatot végzett a nemzet érdekében Mária országáért.¹⁵⁷ Ők ugyanis tudták azt, hogy a „*nemzet szolgálata egyben az Isten szolgálata*”, ami abból adódik, hogy a Szent István-i időszakban is az ország Mária országa volt. A társadalom és az ország csak akkor tud fejlődni, ha a nemzetben minden egyes tagnak a viszonya egymáshoz a mellérendelés, annak minden egyes tagjának, különösen a nőknek a szerepe felértékelődik. Mellérendelő szerepe volt Máriának az isteni családban. Mivel a nők nevelik a jövő társadalmát, rendkívül fontos volt, hogy a magyar társadalom Szent Istvántól kezdő-

dően folyamatosan mellérendelő társadalomként szerepelt. A különböző kultúrák beáramlásával az alá-fölérendelés és a mellérendelés állandóan váltakozott egymással.¹⁵⁸

A Pálos Rend tudta, hogy a fejlődéshez a „*tökéletes tudás és a tökéletes bölcsesség a földi létben, abban rejlik, hogy átadjuk magunkat Isten akaratának*”, ami azt jelenti, hogy Isten fia Jézus, akinek birtokában van a maximális tudás és a tökéletes bölcsesség. A pálosok azt akarták elérni, hogy ezt a tudást megközelítsék, és ha megközelítették, akkor ezt visszaadják a társadalomnak. Vagyis a társadalom akkor fejlődik megfelelően, ha a tanításaik eredményeképpen a tudás fejlődése lehetővé teszi az egyetemek alapítását is. Ennek a pálos szellemiségnek a hatása volt az az erő, ami tulajdonképpen Mátyás királyt is abba a helyzetbe hozta, hogy a reneszánsz hatalom, birodalom megerősödött Magyarországon. Mindez azonban nem sikerült volna a Pálos Rend tevékenysége nélkül.¹⁵⁹

Altero anno Christophorus Filius in ipsis pueritiæ annis extinctus, communi cum Patre tumulo requiescit, indicante id metro ibidem affixo.

*Hic jacet extinctus crudeli morte Ioannis
Corvini natus, Principis egregij
Christophorus Princeps, cui nondum venerat ætas
Maior; sed puer hic sanctificatus obiit.
Cara precor genitrix manantia lumina fletu
Comprime, sidereum suffinet umbra polum.*

18. kép. Az atyák így emlékeznek meg a Corvin grófról. (Forrás: Eggerer: Fagnem panis... Bécs, 1663. 271-272. oldalakon)

Hatásukkal a hatalom elérte azt Európában, hogy az ország történelmi nagyhatalommá vált. Elérte azt, hogy a német-római műveltség meghatározó állama lett. Mind a mai napig visszahat a magyar társadalomra, hogy ez a magyar (szkíta)¹⁶⁰ szellemiség: évszázadokon

¹⁵⁷Dobrossy István (szerk.): Miskolc a millicentenárius évében. 2. kötet Miskolc, 1997. In: Török József: A pálos rend hatszáz éve hazánkban és Európában (33. oldal)

¹⁵⁸Bakk István: A Pálos Rend szerepe a magyar nemzet életében, avagy miért apostoli királyság Magyarország?
<http://www.youtube.com/watch?v=OC2w8lv4ho>

¹⁵⁹Bakk István: A Pálos Rend szerepe a magyar nemzet életében

http://www.egipatrona.hu/mvsz/images/doc2/247_262_bakk_istvan.pdf

Bakk István: Miért apostoli királyság Magyarország? 1-2.

http://epa.oszk.hu/02300/02387/00030/pdf/EPA02387_osi_gyoker_2013_3_024-044.pdf

http://epa.oszk.hu/02300/02387/00031/pdf/EPA02387_osi_gyoker_2013_4_20-30.pdf

¹⁶⁰Remete Szent Pál, Szent Jeromos, Szent Ágoston a ősi magyar Pálos-rend választott és szigorú hűséggel megtartott ős atyái, példaképei. A Szent Jeromos-ról, Lásd: Leonardo Pittoni Libraro: Historia Delle Attioni De Re Dell Ungari, „dell’ primo libro, p. 2.

keresztül átjárta és vezette a magyar társadalmat, a magyar embereket.

Erre az erőre akár emlékszik a család, akár nem, ha ebből megmaradt bármilyen hagyomány is, ez ellen a különféle politikai áramlatok mit tettek. Egy dolgot itt hagyott a pálos szellemiség a progresszivitást. Ez az okos progresszivitás volt alapja annak a modernizációnak, ami egész Európán végigvonult és kialakította a polgári demokráciát. Magyarországon ez volt az alapja a fejlődésnek. A magyar történelemből a magyar pálosságnak ez a mai üzenete. Ezt a magas európai szimbólumot kormányunk Brüsszelben tudta produkálni, ezt az úgynevezett intellektuális polgári szintet egész Európa irányába. Lehet azt mondani, hogy a mostani kormányunk brüsszeli magatartása olyan jelenség, mint ami annak idején a '48-as szabadságharc elindult Palermóval.¹⁶¹

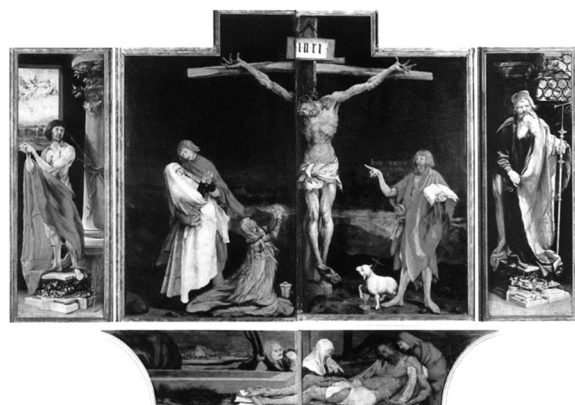
19. kép. A grünwaldi a magyar pálos zarándokhely napjainkban. (Németország, Baden környéke) (1328-1786)

20. kép. Historia Delle Attioni De Re Dell Ungari (1685) c. könyv borító fedele.

21. kép Nicolas Benger munkájának címlapja.

22. kép. Matthias Grünewald: Isenheimi oltár (Forrás:Internet)

Végezetül „Ily ének lehetett az is, melynek töredékét Maurolycus adja Bollandnál január 15.”

¹⁶¹ Pilisi Pálos Passió könyv bemutató In: Duna Tv Pálos Passió: <https://www.youtube.com/watch?v=kuEnsdj5gFg>

“Sancte Paule Eremita
Infirmorum spes et vita;
Fac me digne te laudare,
Venerari et amare
Perpeti memoria.”

„In adversis sis protector,
Mediator, dux, et rector;
Ne cum pravis condemnemur,
Imo tecum gloriemur
In coelesti patria. Amen.

Azaz :

Szent Pál remete,
betegek reménye s élete,
add, hogy méltólag dicsérjelek,
tiszteljelek és szeresselek
álhatatos emlékezettel.

A szerencsétlenségekben légy védő,
közbenjáró, vezér és fölsegélő,
hogy a gonoszokkal el ne kárhozzunk,
hanem inkább veled megdicsőíttessünk

a mennyei hazában.
Úgy legyen.

23. kép. I. Ferenc pápa

Feltámadunk!

